

Lad os betragte Sagen noget nærmere i sin Heelhed og Sammenhæng, og jeg troer, at vi da skulle komme til at enes om, at der ligger en langt dybere Betydning i dette Stridt, end man seer i første Dieblik, og muligt endog en heel anden, end den høitagtede Minister selv seer. For ikke mange Aar siden var det her i Europa en almindelig Tale: „Vi skulle opdrage Befolkningen; det skal Staten gjøre gjennem Skolevæsenet; det skal være et af de store Statsformaal“. Men hvad udviklede der sig ved Siden heraf? — Der udviklede sig Krav paa en Organisation af samtlige Statsindretninger, som, om de end nogenstunde kunne lade sig gjennemføre, dog i dette Dieblik have vist sig i en Art Modsetning til den konstitutive Udvikling, vi efterstræbe. Staten kan ikke udvikle Samskudsforholdene i een Retning alene, uden at tage dem i alle. Men tager den dem alle i sin Haand, saa er dette maaskee vel til Gavn for Menneskeheden, — det er Noget, jeg ikke veed — men for Friheden er det absolut fordærveligt. Det kommer nemlig herved an paa at maale enhver Mand med en vis Maalestok og at forsøge at sætte ham, med Hensyn til Statsformaalet, i en vis Stilling overfor Staten. Nu gaae vi derimod løs paa at frigjøre Kræfterne og lade Enhver søge i Staten at stille sig paa det Standpunkt, hvor hans Evner og Kræfter kunne komme til Udvikling, og naar vi begribe, at der paa denne Vei vil møde Misligheder og Mangler, som ramme Personerne, saa søge vi at skaffe Afhjælpningsmidler tilveie, hvorved de Personer, som rammes af den nuværende Maade at ordne Samskudsforholdene paa, kunne hjælpes. Den modsatte Maade er den, at Staten tager ethvert Individ i sin egen Haand og det er det, som maa blive Følgen af det Forsøg, som gjøres her. Nu sig vi fra Minoritetens Standpunkt: „Vi ville ikke lægge Ministeriet Hindringer iveien for at efterstræbe et Maal, som idetmindste jeg for min Deel antager for urigtigt“. „Men“, siger jeg, „jeg begriber meget godt, at naar en Minister skal gjennemføre sit Hverv og ikke kan komme til den Erkjendelse, at Sagen kan gjennemføres paa den Maade, men derimod paa en ganske anden, saa kan han godt behøve foreløbige

Foranstaltninger eller en midlertidig Tilstand for at arbejde sig igjennem“. Naar vi saa tilbyde ham det, han forlanger, kun ikke i den Form, han forlanger det, ikke som et nyt Embede, der skal vedblive, uanset om det behøves eller ikke, saa kan jeg ikke see, at vi i den Anledning lægge hans Formaal nogen Hindring iveien. Siger Ministeren saa: „Jeg har ikke faaet de Midler, som jeg vilde have, og kan derfor heller ikke ansee mig forpligtet til at gjøre Fyldest for den Byrde, jeg vilde overtage“, saa svarer jeg: „Ja det gjør mig ondt, men saa maae vi hellere frigjøre Ministeriet fra enhver Forpligtelse end stille et Exempel op. af en saa farlig Natur; ellers vilde jo i Fremtiden enhver Minister kunne komme her i Salen og sige: „Giv mig ikke 10 faste Embedsmænd dertil, saa vil jeg ikke kunne udføre den eller den Ting, som Statens Tary kræver.“ Men dertil have vi hverken Evne eller Midler, om end Brugen for slike Embedsmænd engang maatte komme, og vi maae derfor ligesaa godt bryde med Forsøg af den Art i det første Dieblik som i det sidste. — Naar man igaar har søgt at sammenligne det, der her er Spørgsmaal om, med Politiets Virksomhed, maa jeg gjøre opmærksom paa, at Politiet staaer i et ganske andet Forhold til Staten end det Tilfald, Staten kan forlange at have med Almue-skolevæsenet, og det forekommer mig virkelig, at der allerede i denne Sammenligning ligger et Beviis for en stærk Anskuelse. — Man har idag ogsaa sammenlignet det med Bestyrelsen af Soldvæsenet, men Soldvæsenet staaer virkelig i en ganske anden Stilling til Staten end Skolevæsenet. I Soldvæsenet skal Staten være tilstede overalt paa ethvert Sted i Landet, og den har intet andet Middel til at opdræve denne vigtige Deel af sine Midler, som den behøver, hvis dens hele Maskineri skal holdes i Bevægelse. I Almue-skolevæsenet derimod skal Staten i det Allers højeste paasee, at der gives Befolkningen en saadan Undervisning, som den maa ønske og attraae; den skal sjerne de Hindringer, der stille sig iveien herfor; den skal see til, at dens Midler blive vel anvendte, men ikke paatvinge Befolkningen en Udvikling efter et vist Mønster af visse specielle Hensyn.